

Gazetărie și democrație

În interbelic, dar și înainte vreme, gazetarii evrei de seamă constituiau o prezență notabilă în presa țării: apreciată de democrați, hultită, însă, de extremiști.

Pentru a evoca doar câteva nume prestigioase și apreciate mai de demult, amintim că la *Adevărul* lui Beldiman erau în redacție evreii Husar și Bolocan, iar printre colaboratori dr. Stăncă; la *Lupta* lui G. Panu era S. Pauker; la *Timpul* lui Lascăr Cataragiu era S. Rosenthal și Roth; la *Constituționalul* lui P.P. Carp erau Lupu Dichter și Diamandescu; la *L'Indépendance Roumaine*, al lui G. M. Lahovary, erau Azra Bercovitz, Al. Rubin, Johnson și Marcu; la *Românul* lui C. A. Rosetti era M. Canianu; la *Țara* lui Cristodolu era H. Streitmann și G. Grosmann, iar la *Evenimentul* lui G. A. Scorțescu era Albert Honigmann.

Apoi, nu trebuie uitat că Ronetti-Roman fusese coleg de redacție cu Eminescu și Caragiale la *Timpul* că M. D. Fagure și Steuerman-Rodion, dr. Ghelerter și dr. Ygrec au excelat la *Evenimentul literar* și apoi la *Lumea Nouă* și, alături de ei, S. Sanielevici, A. Vereia, S. Grosmann, B. Literescu, A. Toma, S. Labin.

Dar câte condeie strălucite de gazetari evrei din presa românească din interbelic nu pot fi evocate: F. Brunea-Fox, de la *Adevărul*, *Dimineața*, *Lupta*; Barbu Lăzăreanu, de la *Adevărul*, *Cuvântul liber*, *Adevărul literar și artistic* ș.a.; Arthur Bergman (A. Munte), de la *Adevărul*; Dolfi Trost și Gherasim Luca, de la *Cuvântul liber* și *Viața Românească*; Fermo și B. Marian, de la *Universul*; Millian Maximin, J. Melle, de la *Momentul*; Camil Ring, de la *Semnalul*; M. Sebastian și I. Călugăru, de la *Vremea*, *Cuvântul liber*; B. Brănișteanu, de la *Cotidianul* etc., etc.

La București, așa zisa „Presă din Sărindar” contura un model de publicistică independentă, democrată, militantă pentru standarde înalte de justiție și corectitudine politică. Nu întâmplător, presa românească liberă de după căderea lui

Ceaușescu s-a inspirat copios din felul în care un Brunea-Fox, C. Graur, B. Brănișteanu făceau gazetărie la *Adevărul*, *Dimineața* ș.a. Personalitatea fiecăruia contura profilul unui gazetar complex – editorialist, reporter, analist – dublat de har scriitoricesc și fler politicologic cu adevărat democraț.

Gazetarii evrei din presa română, dar și cei din presa evreiască – câteva sute, dintre care „vârfuri” câteva zeci – se impuseră într-atât în peisajul mediilor de informare (mass media) din țară, încât adeseori influența lor reală devenise un cal de bătaie pentru presa antisemită – pusă pe „demasarea” și pe

Gazetari evrei și gazetele făcute de ei

denigrarea a ceea ce ea denumea „a cincea putere” în stat sau „noii mentori ai poporului român”. Printre „mentori”, firește, personalități de primă mână, ca: S. Rosenthal, directorul *Dimineații*, cu atâtea servicii aduse țării în calitate sa de reprezentant la Geneva și atașat de presă la Washington (până în 1938); A. Rosenfeld (C. Graur), condei strălucit la *Adevărul* și *Dimineața*; E. Honigmann (Emil Fagure), B. Braunstein (Brănișteanu), I. Bercovici și Al. Rubin, „tălmăcii zilnici – cum îi numeau antisemiții – ai politicii și culturii românești față de străinătate”.

Alți evrei erau denunțați pentru că: „au acaparat toate afacerile gazetărești”, ziare și reviste – de la cele culturale și politice, până la cele fiscale și industriale, financiare și matrimoniale, de mică și mare publicitate, etc. etc.; „se aflau în toate redacțiile publicațiilor minoritare”, „făceau aproape întreaga presă din

provincie”, dețineau, prin anii '30, „din 27 de agenții de publicitate 3/4, din 204 edituri, mai mult de 50%” ș.a.m.d. „Erau în același timp preponderenți la Agenția Rador (condusă de „Hurtig – evreul”), ca și în toate agențiile de reclame, de spectacole și cinema”. Temperând exagerări de acest fel, trebuie totuși recunoscut locul și rolul real deținute de evrei în modernizarea mass-mediei din România, în dinamizarea lor. Aceste toate au putut constitui un parametru de referință și pentru renovarea presei românești de după 1989.

Ar fi să reproduc ample „medalioane” despre gazetarii evrei pomeniți – și încă mulți alții – pentru a arăta prin ce au îmbogățit meșteșugul și arta presei un ziarist ca B. Brănișteanu, de pildă, din redacția *Adevărului* și *Dimineații*, președintele Asociației Presei Române, colaborator la zeci de publicații evreiești, românești, germane. A oferit „modele” de conținer diplomatic și cercetător politic, de excelent comentator de evenimente militare, de admirabil ziarist economic, și emerit critic de artă. Un profesor a cărui catedră, cum zicea Călinescu, era gazeta democrată. Sau, pentru a mai pomeni doar câteva excelențe: pe F. Brunea-Fox, despre care Geo Bogza a afirmat că atunci „când va fi o zi a bilanțurilor, se va vedea cât datorează caracterul modern al presei” acestui gazetar fără capă și spadă. Sau, pe C. Graur, marele autodidact, caracterizat de Tudor Arghezi drept „intellectualul adevărat” al presei românești.

Dezbateri recente, pe marginile unor avataruri ale presei și mediilor noastre actuale, relevă absența „modelelor” sau deruta instalată în alegerea lor pentru a se ieși din impas. Recitirea cu sârg a tezaurului produs de marii noștri gazetari democrați din trecut – români, evrei, ș.a. – se recomandă ca fiind salutară. Vom afla răspuns nu doar la una din întrebările comunicabile (cele cinci întrebări – the five „W” – cine, ce, cât, de ce, cu ce efect) – și respectiv la întrebarea cât, pentru a evalua rating-ul -, ci și la toate celelalte. Vom afla nu doar cantitatea consumului ci și comportamentul democrat izbutit prin culturalizarea mediatică. Se va putea evita astfel extinderea și în cultură a acțiunii legii lui Gresham, potrivit căreia „moneda proastă o izgonește de pe piață pe cea bună”.

H. KULLER

Inventatorii

de cântec

Alexandru Mandy a fost un poet al cântecului. Într-o vreme când prin muzica lejeră românească zburdau banalitatea și, uneori, hăulitura, Mandy a redescoperit izvorul șansonetei franțuzești. N-a ascuns lucrul acesta, dovadă că unul dintre cântecele sale cele

mai frumoase este dedicat lui Gilbert Bécaud, șansonetistul francez. „Merçi, Bécaud” a fost un cântec de largă circulație, inspirat și plin de substanță. Invențiile melodice ale lui Alexandru Mandy se substituiau, făceau corp comun cu versurile, adevărate bijuterii poetice. Actorii, mai ales, se „băteau” pe cântecele lui Mandy, pentru că simțeau că „au ce spune”. Nu necesitau un glas nemaipomenit, ci subtilitate, inteligență și emoție. Actorul Sergiu Cioiu a fost printre primii care au înțeles farmecul cântecelor lui Mandy și compozitorul

ALEXANDRU MANDY

I-a răsplătit oferindu-i multe din cântecele sale. Cioiu, ca interpret, este creația lui Mandy. Când a apărut „Vântule!”, mulți dintre noi ne-am dat seama că ne aflăm în fața unui fel de cântec special, poetic și intelectual.

Apoi, alte și alte cântece, în același stil, de neconfundat. Mandy a preluat spiritul și tehnica șansonetei franțuzești și le-a adaptat sufletului și cântecului românesc. Poetica lui a fost una, i-aș zice, muzicală. Nu erau poezii cărora să le adauge melodia, ci erau versuri care, pur și simplu, se îngemănau cu cântecul. Francezii își cântă poeziile, Mandy își poetizează cântecele...

Desprins de ceea ce era facil și la îndemâna oricui, compozitorul avea și în viața de toate zilele rigoare și spirit elevat.

Târziu, la bătrânețe, s-a aflat mulți ani într-o înclăștare dramatică, nu atât cu moartea, cât cu viața... S-a stins ca o lumânare, singur și trist și uitat. Probabil că așa le e scris poezilor, să-și trăiască ultimele clipe ale vieții, murindu-le puțin câte puțin...

AUREL STORIN

„Israel tradiție, Israel contemporaneitate”

Sub acest titlu, Clubul generației de mijloc din Baia Mare a organizat o întâlnire cu E.S. Mariana Valeria Stoica, până de curând ambasadoarea României în Israel. Subiectul, de mare interes, a făcut ca sala Clubului să fie arhiplină. Iar cei prezenți nu au fost dezamăgiți. În cele două ore, dna ambasador a reușit să prezinte esența problemelor unei țări mici, dar într-adevăr unică în felul ei. Domnia-sa a vorbit despre eforturile făcute pentru a realiza visul lui Theodor Herzl de a crea un stat pentru toți evreii, marele curaj manifestat de Ben Yehuda când și-a propus renășterea limbii ebraice, care a devenit mijlocul comun de comunicare a imigranților, care vorbeau peste 70 de limbi, eforturile acestora de a transforma o țară de nisipuri într-o câmpie roditoare, războaiele pe care a trebuit să le ducă evreii pentru a-și păstra țara. În sfârșit, cuprinsă de emoție, domnia-sa a vorbit despre Ierusalim, capitala eternă, în care, pe un kilometru pătrat, toți cei ce cred într-un singur Dumnezeu - evrei, creștini, musulmani - își găsesc Locurile Sacre.

ANA ȘALIC (responsabil generația de mijloc, Baia Mare)

Rătăcind prin „Rezervația Pușkin”

Între Serghei Dovlatov și cititorul său se petrece, de la prima lectură, acea chimie căreia i se spune, cu un termen de mult uzat dar încă în viață, „coup de foudre”. Încercați. Luați în mână carticica de 150 de pagini numită „Rezervația Pușkin”, pe care Editura *Humanitas* a scos-o recent în traducerea Margaretei Șipoș: este prima lucrare apărută în românește din opera acestui scriitor socotit a fi unul din cei mai mîrii enigmatici și inteligenți scriitori ruși ai sfârșitului de secol 20. Dar cum viața este adesea absurdă în deciziile ei, i-a hărăzit doar

49 de ani de existență, în care să înghesuie tot ce a apucat să scrie. Rus până în vârful degetelor, el nu și-a putut publica operele decât când a ajuns, în 1978, la New York. Totul este paradoxal în viața sa, așa cum e și în această „Rezervație Pușkin”, cu evidente detalii autobiografice: până la pagina 88, nu se întâmplă practic nimic, și totuși lectura e captivantă. Turiști, care „il adoră pe Pușkin, dar mai mult își adoră adorația pentru Pușkin”, vin într-o grabită pauză vacanțieră să bifeze vizitarea obiectivelor memorabile legate de viața, dar parcă mai curând de moartea stranie a poetului. Ghizi eșuați din cine știe ce vocație ratată. Funcționare administrative cooptate și corpolente, înfricoșate de singurătate, privind cu o lăcomie stătută bărbații (posibil burlaci) din grupurile turistice. Fotografii locale ce împușcă rubla, flatând nevoia de „nemurire” intelectuală a vizitatorilor. O faună ce mișună apatic și oblomovist într-o lume artificială, cu obiecte „muzeale” false, cu istorisiri improvizate. Și peste toată această prefăcută agitație intelectuală se revarsă o lungă, sălbatică, delirantă, pătimașă și poetică beție rusească, în care Boris, eroul principal – dar nu numai el – își înecă amarul și umorul, dorul, ratarea și disperarea în valuri de vodcă, bere, vin negru, poate fi și alb, iar la nevoie, merge și odicolonul. Din când în când, ghidul estival Boris reușește să se oprească: la el, „motorul e bun, totul e să nu-l pornești: frânele nu funcționează”, cum recunoaște singur după o beție crâncenă. Până la acea fatală pagină 88, ne mișcăm în această „rezervație”, care e când un insectar de fluturi cu aripile înfipite în bolduri, când un bestiar cu sălbăticiuni închise în cuști, sau mai curând un atelier în care autorul își exercită forța de portretist, al cărui ochi vede fără greș toate relele oamenilor, lumii, regimului sovietic. Dar mai ales ale lui personale: „Am fost un elev rău, un student rău, un soldat rău și mai ales un cetățean sovietic rău.” Până unde merge identificarea autorului cu personajul

Boris, protagonistul acestei povestiri care are curajul să se lipsească de acțiune într-o epocă în care cititorul nerăbdător și superficial vrea numai roman de acțiune? Să zicem că până la această pagină 88. Când în stațiune sosește Tania, soția lui, de care îl desparte un divorț „ușor, un fel de armistițiu”: sosirea ei cade ca un trăsnet. Nu vă așteptați la păruiele, scandaluri, certuri zgomotoase: Tania a venit să-l anunțe că pleacă în Israel împreună cu fetița lor, Mașa, și îi cere aprobarea de a-și lua cu sine copilul. Tania, fiica secretarului de partid al raionului

lalta! Și care vrea să-l convingă și pe el să emigreze, întrucât și el aparține acestei „etnie simpatice”. (Ca și autorul, de altfel, care are tată evreu și mamă armeană). „Eu nu plec. Să plece ei. Aia care-mi otrăvesc viața”, se opune cu disperare Boris. „E limba mea, poporul meu, țara mea smintită”. De aici începe adevărata sfâșiere lăuntrică și adevărata „acțiune” a povestirii. „Într-o limbă străină, ne pierdem optzeci la sută din personalitate. Ne pierdem capacitatea de a glumi, de a zeflemisi. Atât și e de ajuns să mă îngrozesc... Știam însă că toate considerațiile mele erau false”, confirmă Boris. Despre altceva era vorba. Pur și simplu nu mă puteam hotărî. Mă speria pasul acesta grav și ireversibil. E ca și cum te-ai mai naște o dată. Ba, încă din propria voință. Majoritatea oamenilor nu sunt în stare nici măcar să se însoare ca lumea...”

De ce oare toată această parte a povestirii mi-l amintește pe Norman Manea cu zburătorile, temerile și ezitățile sale? Înutil să ne întrebăm: între gravitatea tragică a lui Manea și zeflemeaua amară a lui Dovlatov sunt desigur deosebiri de temperament, de natură umană, de stil literar însă nu și de conștiință ori de convingeri. Ultima frază de pe ultima pagină a „Rezervației Pușkin” sună astfel: „Ele au plecat. Acuma trebuie să adorm singur în camera goală, în aerul greu”. Autorul ne păcălește.

Urmează un epilog din doar trei cuvinte, conținând data și locul unde a fost scrisă și a apărut cartea: iunie 1983, New York.

Destinul și-a spus cuvântul. În următorii 12 ani, Dovlatov a scris și publicat, la New York, 12 cărți. „Copiii mei vorbesc rusă fără niciun chef. Eu, fără niciun chef, engleza”.

În 24 august 1990, destinul lui Serghei Dovlatov și-a spus ultimul și definitivul cuvânt. Precis că în limba rusă. Avea, cum v-am mai spus, doar 49 de ani...

SANDA FAUR

